

АЛЕКСАНДАР ЛОМА
(Београд)

КИЉАН „ПОБОДЕН КАМЕН“ – ДАЛМАТОРОМАНСКИ ОСТАТАК НА ТЛУ ЦРНЕ ГОРЕ?*

Разматра се реч *киљан* (зет.), *киљан* (ист.-херц.), ген. -ана, посведочена, на подручју дан. Ц. Горе, у више значења, од којих се „пободен камен као међник (оранице)“ може узети за примарно. Као крајњи извор претпоставља се лат. реч *colutna* „стуб“, у свом далматороманском гласовном лику.

Кључне речи: српски дијалекти, лексика, етимологија, Црна Гора, далматоромански, латински *colutna*.

Реч *киљан*, -ана посведочена је у РСА у четири значења, која се наводе следећим редом: 1) „камен пободен на месту где је неко погинуо или на нечијем гробу“; 2) „гранични камен, камен међаш“; 3) камен који представља мету, циљ у дечјој игри пловкања“; 4) „кречњачки камен, камен уопште“. Ово последње значење нашао сам само у том извору, а потврде су из Куча: Најбољи клак се рачуна од килјана (Дучић 1931, 63), Камен, којим се свод [на кречани] „закључа“ ... дугачак је као и сви остали каменови свода (који се зову „киљани“) (id. 62) и из Црногорског Приморја и Крајине: По шљемену су уграђени килјани, који понајвише служе за украс, и зову се „комини“ (Јовићевић 1922, 56). Остала три значења, која се своде на „пободен камен“, добро су посведочена и у другим изворима. Значење (2) „међник“ једино је које има РЈА (том IV, св. 13 из 1892) а извор је Вогишић 1874, 434, са примером: у *Crnoj Gori*, gdje је *zemlje malo*, неће ни да *ledine ostavljaju* ни да

* Овај чланак је резултат рада на пројекту 148004 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошкој речника српској језика*“ који у целини финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

izoru brazdu (*kao granicu*), nego pobiju male kamičke u pravoj liniji u daљini jedan od drugoga po jedan seжаћ, i to da se ne trati zemља koje je i tako malo. Te kamičke zovu Crnogorci 'kiљan'. U Brdima označava se granica kamenima samo poviшим nego што су и Црној Гори kiљani. РСА s.v. придодаје потврде из Мићуна М. Павићевића (Црна Гора), Тунгуза Невесињског alias Радована Перовића (Црна Гора или Херцеговина), Илије Мартиновића (околина Цетиња), Митра Пешикана (Трешњево у Цуцама). Од доцније објављених извора, Драго и Жељко Ћупићи имају *киљан*, -а „пободени камен који означава међу на имањима, медник, међаш; изоштрени већи камен који вири из земље“ из Загарача, Љубомир Ђоковић из никшићког краја: *киљан* „граничник, медник, међаш“, Рада Стијовић из Васојевића: *киљан*, -а 1. „камен међаш“: Ове су киљане поставили још наши ђедови, Милија Станић из Ускока: *киљан* m. (ген. мн. *киљанџа*) „међа, међаш“: Помљерио киљан. То е велики грѣг. За значење (1) „надгробни белег, споменик“ извори у РСА су ЕРДЕЉАНОВИЋ 1907, 44: И код Срба и код Арбанаса киљан означава камен постављен на место, где је неко од непријатеља погођен и пао ... Киљаном се још често зове и сваки надгробни мрамор на гробљу, М. Миљанов,¹ и Дучић 1931, 143, оба такође из Куча, Јовићевећ 1923, 16, из Малесије, М. М. Павићевић, *Црногорци у њричама и анејдојама*, XXIII 129 и Јован Јовановић Змај у својој збирци речи, из Црне Горе. Од других извора, реч у том значењу бележе и ЕРДЕЉАНОВИЋ у свом опису Пипера (1911, 340; 397; 435; 463; 468), Драгољуб Петровић у Кучима: *киљан* „камен пободен на месту нечије погибије, мрамор“, напомињући да значење „међник“ ту није забележио (1988, 29), М. Станић у Ускоцима: „надгробни крст, камен“ (без примера), Ђоковић у околини Никшића: *киљан* „надгробни камен“. У значењу (3) „мета у игри пловкања“ РСА наводи као изворе збирке речи М. Станића из Ускока, Милутина Томића alias Никца од Ровина из Херцеговине и Црне Горе, Петрашина Никитовића из Комарнице под Дурмитором и Сима Шобајића из околине Никшића. Присуство тог значења у Ускоцима Станић потврђује и у свом речнику тамошњег говора: *киљан* „(у пловкању) камен пободен у земљу у који се гађа пловкама“, а посведочено је још у Васојевићима: *киљан* „камен или дрво који у игри пловкања служи као мета“ (Стијовић, са примером: Ја сам ти обалио киљан неколико пута) и у Прошћењу: *киљан* „пободен

¹ Реч је о краћем спису „Прва похара племена Куча (1774)“, по М. Миљанов, *Дјела*, Београд 1947, 127.

камен, служи чобанима као мета при пловкању“ (Вуличит̃, са примером: Да пободемо два киљана да се пловкамо).

Реч дакле показује знатну стабилност облика и значења. Варијанту *киљен*, *-ена* бележе Петар Скок у Црној Гори (СКОК II 80; не знам одакле му) и Станић у Ускоцима, где упућује на *киљан* у тамошњим горенаведеним значењима. Једино тамо наилазимо и на облик *киљаш*, *-аша* „мета при пловкању“: Ђво овѹдѹ побите киљаше; „брег, узвишење“, као микротопоним *Киљаш*, *-аша* т. „место у пољу (у Старцу)“. Овај последњи податак ставља нас пред недоумицу, на којој се семантици у конкретним случајевима заснива *Киљан* као топографски назив када је без допуне у једнини, уп. у Кучима у Мосору *Кил'ан* брег, заселак, шума у Брскуту-Зауглу, шума и пашњак у Горњој Кржањи, Мокрој, Бинци (ПЕТРОВИЋ 1988, 75), у Доњој Зети у Вуковцима *Кил'ан* комплекс обрадивог земљишта (СТАМАТОВИЋ 1994, 47), у Горњој Зети у Грбавцима *Киљан* узвишење (id. 110). Множина *Кил'ани*, *Кил'анѣ*[н] Бинца, Курлај – брекчић помеђу-катѹнѹ Цѹмѹвѣићѹн и Вујадѣновѣићѹн) (ПЕТРОВИЋ 1988, 75) упућује пре на значење „међаши“ или „споменици“, уп. ЕРДЕЉАНОВИЋ 1926, 534 о локалитету *Свајшовско јробље* у селу Језер у Ћеклићима: ту има десетак „мрамора“ или „киљана“ од сватова, који су се на том месту приликом сусрета поклали; то је успомена из врло давнашњег времена, јер нико не зна, какви су и од којих су родова ти свати били; уп. и id. 1911, 397). Ово последње значење је присутно у синтагмама типа у Кучима *Кил'ан Дрѣјѹв* у Широкару Криводолском, *Кил'ан Сѹвѹв* у Мосору (ПЕТРОВИЋ 1988, 75; овај други бележи већ ЕРДЕЉАНОВИЋ 1907, 93), *Киљан барјакѣара Ускоковића* (Марко Миљанов, I.с., в. нап. 1), у Пиперима *Киљан Русѣен-беѣа Цигибѣѹвѣића*, камен на Медунцу на месту где је бег погинуо (ЕРДЕЉАНОВИЋ 1911, 299), *Никшин Киљан* (id. 468: место Никшин Киљан, на коме заиста има пободен киљан неког Никше, о коме Пипери ништа не знају), у Доњој Зети *Киљан Ѣиѣшевића*, *Киљан Пѣѣића*, *Киљан Ћѣѣића* у Голубовцима (СТАМАТОВИЋ 1994, 57 д.).

Овде изнесени подаци свакако би се дали употпунити, али већ на основу њих јасно се оцртавају ареал речи и њен семантички распон:

Значење (1) „споменик“: уопште ЦГ, Ћеклићи, Кучи, Малесија, Пипери, Ускоци, Никшић;

Значење (2) „међник“: уопште ЦГ (и Херц.?), Цетиње, Цуце, Загарач, Никшић, Васојевићи, Ускоци;

Значење (3) „мета“ уопште ЦГ и Херц., Дурмитор, Никшић, Ускоци, Васојевићи, Потарје;

Значење (4) „кречњачки камен“ Кучи, Црногорско Приморје и Крајина;

Значење (5) „узвишење“ Ускоци.

Највише разних значења забележено је у Ускоцима (1, 2, 3, 5), затим у никшићком крају (1, 2, 3), по два још у Васојевићима (2, 3) и Кучима (1, 4). Није, разуме се, искључено да тамо где је реч забележена само у једним значењима не постоји и у другима; једини експлицитан је Петровић за Куче. Но ипак се могу извршити нека разграничења. Изолована значења (4) и (5) једина се не свде на општу семантику „пободен камен“;² (4) је, на основу примера, „узидан камен (одређене врсте или облика)“ а (5) се односи на земљишни облик; то би била једина употреба речи која се не односи на камен, поред алтернативног означавања речју *киљан* пободеног камена или дрвета као мете у Васојевићима.

Међу значењима сводљивим на „пободен камен“ (1) „(надгробни) споменик“ и (2) „међаш“ најраспрострањенија су и ареално се мање-више преклапају, с тим што је (2) одсутно на крајњем југу у Кучима, а (1) на крајњем истоку, у Васојевићима; на северу им ареал обухвата источнохерцеговачке Ускоке, али даље одатле, у области Дурмитора и Потарју, нису позната. За тај крајњи североисток ареала карактеристично је значење (3) „мета у пловкању“, које иде на југозапад до Никшића а на југоисток до Васојевића, чиме и оно прелази границу између источнохерцеговачког и зетско-сјеничког дијалекта. Свеједно, могли бисмо га, заједно са (4) и (5), означити као рубно. Средишња значења су (1) и (2), и поставља се питање које је од њих примарно. То што је (2) најраније забележено, не мора ништа значити, јер та прва потврда, Божишићева, је позна, тек из 1874, а нема сумње да је реч у свим посведоченим значењима знатно старија. О њеној старини сведоче њена распрострањеност, семантичка разгранатост и етимолошка непрозирност. Суд у RJA s.v. гласи: „Неpoznata postana“. МИХАЛЛОВИЋ 1970, 161 помишља да би можда „решење требало тражити преко основе *кељ-* која се доста често среће у нашем ономастичком систему?“. Претпостављам да

² Станић из Ускока има под 3. значење „пободен камен у земљу уопште“.

је најпре могао мислити на термин *кѣља* „заобљено мање брдо, брег, главица“ у области Рудника (западна Шумадија), што и ареално и семантички стоји доста далеко. Две године доцније изашао је, постумно, други том етимолошког речника Петра Скока, где се чита следећа одредница (Skok II 80):

kiljan m (Crna Gora) pored *kiljen*, gen. *-ana, -ena* »kamen ili kamički između dviju njiva u pravoj liniji kao granica, u duljini jedan od drugoga po jedan sežanj (za razliku od *mrglina* /v./ koji označuje neoran pojas između dvije njive kao granicu)«. Bit će u prasrodstvu preko ilirskoga sa fr. *caillou* < galski **caljoni, *caljavom*, stnord. *hallo* »Stein«, got. *hallus* »Klippe«, stnord. *hella* »flacher Stein, Schiefer« < ie. **k₂-la, -li-*, sanskr. *çilā* »Stein, Fliess«, arm. *sal*, gen. *sali* »Steinplatte, Ambos«, praslav. **skala*, ilir. **kiliانا* ili **kalianu*, prijeglas *a > i*, cf. arb. *kēlcēre* (Zatrebač), *kērēle* (Ulcinj) »vapno« < lat. *calcaria*.

Извор је Скоку горенаведени цитат из Богишића у RJA, од литературе наводи само REW₃ 1519a и WALDE/POKORNY I 454. Скоков ad hoc претпостављени илирски предлогак лишен је сваке реалне основе. Од сродника праслов. **skala* „стена“ најближе стоји лит. *kūlis* „камен“, који Скок не наводи, но ту је посредни посебан, балтском својствен развој вокализма у нулској бази корена **k_l- > *kul-* са накнадним дужењем (FRAENKEL I 307; SMOCZYŃSKI 321), те би се евентуално могло помишљати на позајмљеницу из балтског или чак на прасродство: прасл. **kylb* = *kūlis*, + суф. *-ānъ* = лит. *-ōnas*, да нас узак ареал речи на крајњем југозападу словенског језичког простора уз потпуно одсуство паралела у другим словенским језицима одлучно не одвраћа од таквог искушења. Слабашну могућност домаће етимологије пре бисмо смели тражити у **kyl-* као превоју дужења од **kьl-* у прасл. **kьlbъ, *kьlукъ, *kьlbъкъ, *kьlbъсь*, све „клица, издањак; очњак“, у топографском значењу с.-х. *клик* „огољени камени ти врх; стена која се издиже изнад околног земљишта, хрид“ но тај превој једва да је посведочен, уп. од материјала у ЭССЯ једино чеш. дијал. *kylec* „очњак“ (13, 263), можда и *искъѣаѣи* „секирати“ у говору жумберачких католика (СКОК II 92 s.v. *klāti*). У том случају би ваљало поћи од значења „изоштрени већи камен који вири из земље“ Загарач (Ћупићи), можда и ускочког *кѣљаиш* „брег, узвишење“, али такво извођење не чини се убедљиво ни са фонетског, ни са семантичког, а ни са творбеног гледишта (суфикс **-janъ*?).

При немогућности убедљивог тумачења из словенских језичких средстава, ваља са Скоком потражити страни извор речи, али не

прибегавајући магловитим супстратним реконструкцијама попут његове „илирске“, него тражећи реалан предложак у језицима за које се зна да су током историје имали уплива на црногорске говоре. То су пре свега романски, албански и турски. Ова два последња могу се искључити, јер не пружају ништа слично. Додуше, из горе-наведених података излази да реч користе и католички Арбанаси у Кучима и Малесији, али код њих она ће бити или позајмљена из суседних српских говора, или из трећег заједничког извора, најпре романског. Но пре него што размотримо могућност романске етимологије речи, ваљало би извести закључак о њеној исходној семантици.

Од два „средишња“ значења, (2) „међаш“ чини се да је основно, а (1) „споменик“, заједно са свима осталим, из њега изведено. Изгубивши временом своју функцију граничника, пободен камен могао је бити накнадно реинтерпретиран као споменик (1): у најмању руку то ваља подозревати за поједине локалне легенде о скупинама киљана као обележју места масовне погибије. Тамо где је било много међника те врсте, они су као такви могли служити за мету у играма (3); техничко значење нарочито пободене мете реч је попримила у североисточним крајевима где су они ретки или их нема. Секундарно су пак ти слободно стојећи каменови свакако били коришћени за уградњу у кречане и друге грађевине (4). Значење „брег, узвишење“ (5) потврђено само код Станића вероватно је изведено из неког топонима (оронима) изворно мотивисаног пободеним каменом.

Начин обележавања међе поседа киљанима описан је у Богишића као својствен подручју са оскудицом обрадивог земљишта. Он је изворно стран Словенима, а уобичајен од давнина у Средоземљу. Прасловенска реч **medja* „оно што је посреди, између“ у примени на омеђење обрадиве земље конкретизује се у „жива ограда, врзина; шумица“ (њен балтски пандан, стпрус. *median*, лит. дијал. *mėždias* значи управо „шума“), „улица, сокак“, „бразда“; за значење „камена ограда, зид“, једине потврде су са подручја Црне Горе и Далмације (ЭССЯ 18, 45 д., уп. РСА s.v. *међа*). Са тим се слаже слика коју пружају старосрпске повеље. Једини мени познат пример омеђивања сеоског атара пободеним („укопаним“) камењем је из Зете, уп. Бањ. пов. 38–40 (1316. г.):

Мегѣ подлоуџию: шт цѣмъ ве. на оулазѣ камы оукопанъ, прѣмо томоу оу гомылоу, шт те оу дроутоу гомылоу, на кои се зове оубогаа драча,

и ѡт дѣаче прѣво на камы оукопань, а ѡт камене прѣво на трѣи гомыле а на трѣтинеи камы оукопань, и ѡт тоуд на камы оукопань прѣмо горѣици, и ѡт того на камы прѣмо горѣнеи лок'вѣ, и ѡт того на камы како грѣде поутъ и ѡт светью (38) вѣрачюу прѣс поутъ, ниже оу камы оукопань, и ѡт того прѣошѣдше шоумоу и при коуштахъ свинарѣв'скиихъ оу камы оукопань, и ѡт того скрозѣ коуште свинарѣв'ске на камы оукопань при крѣош'цѣ, и ѡт того на трѣи плоче прѣво на мѣ'твицоу рѣкоу, оу мѣ'твьчъ камы и ѡт того прѣво скрозѣ лоугъ, гдѣ мѣ'твица оупада оу блато при каменѣ. Я се мегѣ диноши: ѡт цѣм'вѣ выше трѣхъ грѣудъ оу вродѣ, и ѡт тоуд оу коутластии камы, ѡт того прѣво оу шблыи камы оукопань, и ѡт того прѣво оу трѣтинеи шблыи камы оукопань, ѡт того оу гомылоу ниже вѣр(39)зинеи гомыле.³

То је дакле подручје где данас срећемо *киљан*; тај термин се у старосрпским повељама не бележи (по RJA, посведочен је први пут тек код Богишића), но не значи да на том терену у том значењу није већ онда постојао; као правни документ, Светостефанска хрисовуља, настала далеко одатле, морала је, с обзиром на локални карактер термина, прибѣћи опису „ками укопани“, да би унапред биле отклоњене могуће недоумице.

Страна старим Словенима, пракса омеђивања њива камењем дубоко је укорењена у Средоземљу; код старих Грка посведочена је у најмању руку од хомерског доба. У двадесет првом певању „Илијаде“, где се описује борба између олимписких богова у пољу под Тројом, Атена дохвати камен (*λίθον*), „црн, оштар и велик, којѣ су некадашњи људи поставили да буде међа ораници (*οὐρον ἀρούρης*)“ и хитне га на Ареја.⁴ Солонова аграрна реформа 594. г. пре Хр. укључивала је уклањање таквих међних каменова (*ῥοί*), а аграрна реформа браће Граха у Риму у II в. пре Хр. постављање камених стубова (*cippi*) са натписима. Ради се, дакле, о специфичној црти средоземне цивилизације, коју Словени нису са собом донели, већ су је примили од затеченог становништва. Староседелачко земљорадничко становништво које су они у Приморју затекли било је

³ Шкриванић 1956, 197 примећује да се Подлужје изгледа налазило у доњем току Цијевне и Мораче, између Подгорице и Скадарског језера; назив „ками укопани“ означавао би вештачке међнике и указивао да је граница ишла равницом, где није било природних објеката (који би послужили за разграничење), те да се ради углавном о левој обали Мораче.

⁴ Стихови 403–406; уп. и распру око међа у поређењу XII 420 д. и в. RICHTER 1968, 13.

романско. Ти културноисторијски увиди већ нас сасвим ближе изгледној етимологији речи *киљан* > *киљан*.⁵

У вељотском (последњем изданку далматороманског који се говорио до поткрај XIX в. на Крку), латинска реч *colūna* „стуб“ посведочена је у лику *kilauna* (REW § 2069). Скок II 128 s.v. *kolona* наводи далматороманске рефлексе исте речи са истим или сличним вокализмом првог слога: *киљовна* у Перасту, *киљовна* у Прчању, *келомна* / *келовна* у Дубровнику, објашњавајући га дисимилацијом *o – o > e*, *i – o* као у фр. *quenouille*.⁶ Ти облици су географски и фонетски блиски речи *киљан*, при чему се подудара и место нагласка. Формални проблем при извођењу *киљан* < *colūna* представљају вокализам другог слога и промена рода. Најпре би се могло претпоставити **kil'á(u)n(ə)*, облик близак вељотском где је дошло до дифтонгизације у другом слогу, са потоњим губљењем другог дела дифтонга и ослабљењем или отпадањем завршног *-a* као знака женског рода. Додуше, преузеће романске речи није морало ићи тако праволинијски, чисто фонетским путем; у српском се она могла наслонити на неку другу реч слична значења, као што је ускачка варијанта *киљаш* настала наслањањем на *међаш*. Османски турцизам *нишан*, који показује сличан распон значења („мета; споменик; међник“), ипак тешко да долази у обзир из хронолошких разлога.

Уза све те формалне непознанице, извођење *киљан* од *colūna* остаје вероватно, јер се деминутив те латинске речи, у облицима *colonella*, *colonellus*, у средњовековном латинитету Далмације употребљавао управо у значењу речи *киљан* које смо претпоставили као основно, да означи камене стубиће коришћене, уз хрпе камења (*acervi*), за омеђење обрадивих површина, уп. 1096 г.: *qui iam ceperant fines territorii sancti Chrisogoni laborare nec non cum decreto illorum nobilium et collaudacione eorum colonellas siue acervos, qui*

⁵ Не мора ништа значити, али вреди скренути пажњу на чињеницу да Скок I.c. противставља *киљан* речи *мрљин* „граница између двије њиве; појас који се не оре“, са варијантама *мерјин*, *мрјин* и сл., а да је Јовићевић у значењу уграђеног (укасног) камена поистовећује са *камин*, при чему су обе те речи латинског порекла, од *margo*, *-inis* односно *camīnus* (уп. Скок II 407 д. s.v. *mergin* и 133 s.v. *kòtīn*). Треба рећи да је реч *комин* општесловенска, с тим што је на северу изводе из латинског преко немачког, а на југу директно из латинског – ствар коју би ваљало преиспитати – и да се значење које даје Јовићевић другде не среће.

⁶ Лат. реч значи „преслица, повесмо“ и изводи се преко *conicula* из лат. *colucula* (REW § 2061).

fuertant ab inuasoribus immurati vel destructi, ubi prius steterant, erexerunt, 1166 г.: *et conlaudatione eorum colonellos sive acervos, quae (!) fuerant ab inuasoribus mutata vel destructa, ubi prius steterant, erexerunt*.⁷ Исто специфично значење можемо са доста вероватноће претпоставити за далматоромански рефлекс лат. *colūmna* из којег изводимо реч *киљан*. Ово је, чини се, један од оних случајева у којима се метода „речи и ствари“ потврђује као поуздан пут ка решењу етимолошког проблема.

Лийџерайџура

- Бањ. Пов.: Светостефанска хрисовуља, изд. Љ. Ковачевић, *Сјоменик IV/1890*.
- Вуличић: М. Вујичић, *Рјечник јовора Проиђења (код Мојковца)*, (Посебна издања ЦАНУ књ. 29, Одјељење умјетности књ. 6), Подгорица 1995.
- Дучић 1931: Ст. Дучић, *Живој и обичаји љемепа Куча*, СЕЗБ XLVIII.
- Ђоковић: Љ. Ђоковић, *Говорни грајуљи никшићкој краја*, Београд 2005.
- Ердељановић 1907: Ј. Ердељановић, Кучи, племе у Црној Гори, СЕЗБ VIII, стр. 3–344.
- Ердељановић 1911: Ј. Ердељановић, Постанак племена Пипера – етнолошка расправа, СЕЗБ XVII, 241–528.
- Ердељановић 1926: Ј. Ердељановић, *Сјара Црна Гора. Ејничка јрошлоси и формирање црнојорских љемепа*, СЕЗБ XXXIX.
- ЭССЯ: *Этимологический словарь славянских языков*, под ред. О. Н. Трубачева, Москва 1974–.
- Јовићевић 1922: А. Јовићевић, *Црнојорско Приморје и Крајина*, СЕЗБ XXIII.
- Јовићевић 1923: А. Јовићевић, *Малесија*, СЕЗБ XXVII.
- Михалловић 1970: В. Михајловић, Прилог речнику српскохрватских географских термина, *Прилози јроучавању језика* 6, 153–181.
- Петровић 1988: Драгољуб Петровић, Топонимија Куча, *Ономајолошки јрилози IX*, 1–163.

⁷ LEX. LAT. JUG. II s.v. *colonella*, уп. за само *colona* потврду из 1328: *a colona, que est inter comune Tragurii et civitatem Spaleti in flumine Salone*, где као да је реч о стубу на размеђу градских територија.

- СТАМАТОВИЋ 1994: Р. Стаматовић, *Ономастика Зејџе. Систем имена у Зејџи*, Београд / Голубовци.
- СТАНИЋ: М. Станић, *Ускочки речник 1–2*, Београд 1990–1991.
- СТИЈОВИЋ: Р. Стијовић, Из лексике Васојевића, СДЗб XXXVI, Београд 1990, стр. 121–380.
- ЋУПИЋИ: Д. Ћупић / Ж. Ћупић, *Речник јовора Зајарача*, СДЗб XLIV, Београд 1997.
- ШКРИВАНИЋ 1956: Г. Шкриванић, Властелинство Св. Стефана у Бањској, ИЧ 6, стр. 177–199.

* * *

- BOGIŠIĆ 1874: V. Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena I*, Zagreb.
- FRAENKEL: E. Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch I–II*, Göttingen 1962–1965.
- LEX. LAT. JUG.: *Lexicon Latinitatis medii aevi Jugoslaviae*, red. M. Kostrenčić, Fasc. II, Zagrabiae MCMLXXI.
- REW: W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 51972.
- RICHTER 1968: W. Richter, *Die Landwirtschaft im homerischen Zeitalter* (Archaeologia Homerica Bd. II, Kapitel H), Göttingen.
- SKOK: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1971–1974.
- SMOCZYŃSKI: W. Smoczyński, *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno 2007.
- WALDE/POKORNY: A. Walde, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, hrg. von J. Pokorny, I–III Berlin 1928–1932.

Summary

Aleksandar Loma

KILJAN ‘STONE STUCK INTO THE GROUND’ –
A DALMATO-ROMANCE RELIC IN MONTENEGRO?

The word *kiljān* / *kiljan*, *-a* (Variants: *kiljen*, *kiljaš*) is found in the most parts of Montenegro; its area ranges over the border between Zeta- and East-Herzegovina dialects of Serbian. Of its five meanings, three are to be considered peripheral (‘building block (of limestone)’ in SW, ‘target in a game’ in NW), or occasional (‘hill’). The core meaning of the word seem to be ‘a stone stuck into the ground’, to mark something, either a boundary between the fields or a place of somebody’s violent death (shifting to ‘gravestone’). Of these two usages, the former may claim the priority, ancient boundary stones being often reinterpreted, in local legends, as memorial ones. Indeed, marking the land parcels with stones was unfamiliar to the ancient Slavs (Common Slavic **medja* ‘land boundary’ is usually a hedge, a grove, a path or a furrow), but characteristic of Mediterranean countries with their scarcity of arable land; for the ancient Greeks, it is attested since the Homeric epoch, and was practiced by the Romans too, which suggests a possible Romance source of the word in question. Significantly enough, this practice is attested by the Old Serbian charters only for Zeta, a SW Montenegrin region where *kiljan* is the proper term for this kind of landmarks (in a charter from 1316, it is not explicitly mentioned, but described by *kamy ukopan* ‘stone dug into the ground’). The word *kiljan* has no convincing etymology so far: Illyrian one proposed by Petar Skok in his etymological dictionary is made up out of thin air, and a possible interpretation based on (Balto-)Slavic facts (Lith. *kūūlis* ‘stone’, Common Slavic **kyl-* as a variant of **kьl-* ‘eyetooth, tusk; crag’) highly improbable as well. However, the Old Dalmatian, a Romance language extinct since the end of 19th century, provides a plausible source with its continuation of the Latin word *columna* ‘column, pillar’, which is *kilauna*; and the SCr forms *kelomna* / *kelovna* in Ragusa (Dubrovnik), *kilovna* in the Bay of Cattaro (Kotor) in today’s Montenegro must go back to a similar Romance form. Although the details of vocalism are not clear, especially the development in the penultimate, the derivation *kiljan* < *columna* seems highly probable in view of the fact that in medieval Latin sources from Dalmatia the same thing – a boundary stone – is designated by *colonella*, a derivative from Lat. *columna*.